गोविन्द गोठालेका कथामा सीमान्तीयता

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभागद्वारा सञ्चालित दर्शनाचार्य
तह तेस्रो सत्रको पाठ्यांश ६०९ र ६१० को
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधप्रबन्ध

शोधार्थी
सुनिता डङ्गोल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
दर्शनाचार्य तह, तेस्रो सत्र
क्रमाङ्क : ११

२०७७

शोधनिर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली दर्शनाचार्य तह तेस्रो सत्रको प्रयोजनका निम्ति 'गोविन्द गोठालेका कथामा सीमान्तीयता' शीर्षकको शोधप्रबन्ध सुनिता डङ्गोलले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । मिहिनेतपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु । यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

....
(प्रा.डा. ताराकान्त पाण्डेय)
शोधनिर्देशक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

मिति : २०७७/१०/१५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय, नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत दर्शनाचार्य तहकी छात्रा श्री सुनिता डङ्गोलले पाठ्यांश सङ्केत ६०९ र ६१० को प्रयोजनका लागि तयार पारेको 'गोविन्द गोठालेका कथामा सीमान्तीयता' शीर्षकको आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधप्रबन्ध मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

१. प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे ....
(विभागीय प्रमुख)

२. प्रा.डा. ताराकान्त पाण्डेय ....
(शोधनिर्देशक)

३. प्रा.डा. महादेव अवस्थी ....
(आन्तरिक परीक्षक)

४. प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल ....
(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०७७/११/०२

कृतज्ञताज्ञापन

'गोविन्द गाोठालेका कथामा सीमान्तीयता' शीर्षकको शोधप्रबन्ध मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत दर्शनाचार्य तह तेस्रो सत्रको ६०९ र ६१० को प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु प्रा.डा. ताराकान्त पाण्डेयको प्राज्ञिक निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । शोधप्रस्ताव लेखन, परिमार्जन तथा शोधप्रबन्धलाई अन्तिम स्वरूप प्रदान गर्ने कार्यसम्म उहाँको प्राज्ञिक निर्देशन, अमूल्य सल्लाह र उचित मार्गदर्शनबाट नै मैले यो शोधकार्य सम्पन्न गर्न सकेकी हुँ । तसर्थ सर्वप्रथम मेरा शोधनिर्देशक श्रद्धेय गुरु प्रा.डा. ताराकान्त पाण्डेय ज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधप्रबन्धको प्रस्ताव लेखन, परिमार्जन एवम् शोधकार्य माथिको अध्ययनमा मूल्यवान् सुझाव दिई मार्ग निर्देशन गरिदिनु हुने प्रा. डा महादेव अवस्थी र प्रा. डा खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधप्रबन्ध तयार पार्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न समस्याहरूसँग जुध्ने र सही मार्गनिर्देशन गरेर शोधकार्य सम्पन्न गर्न उत्प्रेरित गर्नुभएकोमा त्रि. वि नेपाली केन्द्रीय विभागीय प्रमुख प्रा. डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे र अन्य आदरणीय गुरुहरू देवीप्रसाद गौतम, प्रा. डा. रमेशप्रसाद भट्टराई र प्रा. केशव सुवेदीप्रति म हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी दर्शनाचार्य अध्ययनका क्रममा सैद्धान्तिक तथा व्यावहारिक ज्ञान दिएर सत्मार्गतर्फ प्रेरित गर्नु हुने सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

शोधप्रबन्ध तयारीमा मैले धेरै व्यक्तिहरूको प्रेरणा र सहयोग प्राप्त गरेकी छु । मेरो शैक्षिक उन्नयनका लागि सदा उत्प्रेरित गरी सहयोग गर्नु हुने मेरो जीवनसाथी साजन डङ्गोल र छोरी संगम डङ्गोलप्रति म हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । शिक्षित भई समाजका लागि केही गर्नुपर्छ भनी जीवनमा सङ्घर्ष गर्न सिकाउनु हुने मेरी आमा सुर्जमाया डङ्गोल र बाबा सुकराज डङ्गोलप्रति म कृतज्ञ छु । पढाइलाई निरन्तर अगाडि बढाउनु पर्छ र आफ्नो कुलको नाम राख्नुपर्छ भन्दै प्रेरणा दिनुहुने मेरा काका शिवराज डङ्गोल र काकी विमला डङ्गोल र प्यारा भाइहरू सुरेश डङ्गोल र रिदेश डङ्गोलप्रति म धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु । बुहारीलाई पनि छोरीलाई झैं माया र हौसला दिनुहुने ससुरा बा र सासू आमा शंखनारायण डङ्गोल र सुकुमाया डङ्गोल लगाायत जेठाजु दाइहरू शोखराज डङ्गोल र रमेश डङ्गोल अनि

जेठानी दिदीहरू शान्ति डङ्गोल र सृजना डङ्गोलप्रति म निकै कृतज्ञ छु । सधैं माया र प्रेरणा दिनु हुने मेरा सम्पूर्ण आफन्तहरूलाई म हृदयदेखि नै आभार प्रकट गर्दछु ।

यसै सन्दर्भमा प्रत्यक्ष र अप्रतक्ष्य रूपमा सहयोग गर्ने श्री चण्डेश्वरी माध्यमिक विद्यालय परिवार, श्री सरस्वती उच्च माध्यमिक विद्यालयका आदरणीय गुरु श्री शिवप्रसाद सापकोटा(प्रभात) लगायत सम्पूर्ण गुरुहरू र हितैसी मित्र सङ्गिता श्रेष्ठ लगायत सम्पूर्ण साथीहरूलाई म हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधप्रबन्धलाई आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि केन्द्रीय विभागसमक्ष पेस गर्दछु ।

....
सुनिता डङ्गोल
शैक्षिक सत्र : २०७५/२०७६
क्रमाङ्क : ११
दर्शनाचार्य तह, तेस्रो सत्र
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय कीर्तिपुर

विषयसूची

शोधनिर्देशकको महत्त्व	ख
स्वीकृतिपत्र	ग
कृतज्ञताज्ञापन	घ-ङ

पहिलो परिच्छेद
शोधपरिचय

१.१	विषयपरिचय	१
१.२	समस्याकथन	२
१.३	शोधको उद्देश्य	३
१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.५	अध्ययनको औचित्य	१२
१.६	शोधको सीमाङ्कन	१२
१.७	शोधविधि	१३
	१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि	१३
	१.७.२ सामग्री विश्लेषणको सैद्धान्तिक आधार र ढँचा	१४
१.८	शोधप्रबन्धको रूपरेखा	१५

दोस्रो परिच्छेद
गोविन्द गोठालेका कथामा सीमान्तीय प्रतिनिधित्व र पहिचान

२.१	विषयप्रवेश	१६
२.२	सीमान्तीय अध्ययनको परिचय	१८
२.३	सीमान्तीय अध्ययनमा प्रतिनिधित्व र पहिचानसम्बन्धी मान्यता	२०
२.४	गोविन्द गोठालेका कथामा वर्गीय सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान	२१
	२.४.१ 'लक्ष्मीपूजा' कथामा वर्गीय सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान	२२
	२.४.२ 'त्यो कान्तिको प्रतीक' कथामा वर्गीय सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान	२६
	२.४.३ 'मालिकको कुकुर' कथामा वर्गीय सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान	२७
	२.४.४ 'भाँडो' कथामा वर्गीय सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान	२९
	२.४.५ 'साठी रुपियाँ' कथामा वर्गीय सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान	३१
२.५	गोविन्द गोठालेका कथामा जातीय सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान	३३
	२.५.१ 'बाढी' कथामा जातीय सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान	३५
	२.५.२ 'के गरेकी शोभा' कथामा जातीय सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान	३७
२.६	गोविन्द गोठालेका कथामा लैङ्गिक सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान	४०

२.६.१ 'इतिहासले बिर्सेको घटना' कथामा लैङ्गिक प्रतिनिधित्व र पहिचान ४२
२.६.२ 'बुबू' कथामा लैङ्गिक सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान ४४
२.६.३ 'निन्द्रा आएन' कथामा लैङ्गिक सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान ४६
२.६.४ 'कृष्णे र खुकुरी' कथामा लैङ्गिक सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान ४८
२.६.५ 'छोरीको बाबु' कथामा लैङ्गिक सीमान्तहरूको प्रतिनिधित्व र पहिचान ५०
२.७ निष्कर्ष ५२

तेस्रो परिच्छेद

गोविन्द गोठालेका कथामा प्रभुत्व र अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका

३.१ विषयपरिचय ५४
३.२ प्रभुत्व र अधीनस्थतासम्बन्धी मान्यता ५६
३.३ गोविन्द गोठालेका कथामा वर्गीय अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ५७
३.३.१ 'लक्ष्मीपूजा' कथामा वर्गीय अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ५८
३.३.२ 'त्यो क्रान्तिको प्रतीक' कथामा वर्गीय प्रभुत्व र अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ६०
३.३.३ 'मालिकको कुकुर' कथामा वर्गीय अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ६३
३.३.४ 'भाँडो' कथामा वर्गीय अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ६५
३.३.५ 'साठी रुपियाँ' कथामा वर्गीय अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ६७
३.४ गोविन्द गोठालेका कथामा जातीय अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ६९
३.४.१ 'बाढी' कथामा जातीय अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ६९
३.४.२ 'के गरेकी शोभा' कथामा जातीय अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ७१
३.५ गोविन्द गोठालेका कथामा लैङ्गिक अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ७३
३.५.१ 'निन्द्रा आएन' कथामा लैङ्गिक अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ७३
३.५.२ 'कृष्णे र खुकुरी' कथामा लैङ्गिक अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ७५
३.५.३ 'बुबू' कथामा लैङ्गिक अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ७७
३.५.४ 'छोरीको बाबु' कथामा लैङ्गिक अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ७९

३.५.५ 'इतिहासले बिर्सेको घटना' कथामा लैङ्गिक अधीनस्थताको स्थिति र सीमान्तहरूको भूमिका ८१
३.६ निष्कर्ष ८३

चौथो परिच्छेद
गोविन्द गोठालेका कथामा सीमान्त वर्गको आवाज र प्रतिरोध चेतना

४.१ विषयपरिचय ८४
४.२ सीमान्त वर्गको आवाज र प्रतिरोध चेतनासम्बन्धी मान्यता ८५
४.३ गोविन्द गोठालेका कथामा वर्गीय, जातीय र लैङ्गिक सीमान्तहरूको आवाज र प्रतिरोध चेतना ८८
४.३.१ 'लक्ष्मीपूजा' कथामा वर्गीय सीमान्तहरूको आवाज र प्रतिरोध चेतना ८८
४.३.२ 'साठी रुपियाँ' कथामा वर्गीय सीमान्तहरूको आवाज र प्रतिरोध चेतना ९१
४.३.३ 'त्यो क्रान्तिको प्रतीक' कथामा वर्गीय सीमान्तहरूको आवाज र प्रतिरोध चेतना ९४
४.३.४ 'मालिकको कुकुर' कथामा वर्गीय सीमान्तहरूको आवाज र चेतना ९७
४.३.५ 'भाँडो' कथामा वर्गीय सीमान्तहरूको आवाज र प्रतिरोध चेतना १००
४.३.६ 'बाढी' कथामा जातीय सीमान्तहरूको आवाज र प्रतिरोध चेतना १०३
४.३.७ 'के गरेकी शोभा' कथामा जातीय सीमान्त वर्गको आवाज र प्रतिरोध चेतना १०६
४.३.८ 'निन्द्रा आएन' कथामा लैङ्गिक सीमान्तहरूको आवाज र प्रतिरोध चेतना १०९
४.३.९ 'कृष्णे र खुकुरी' कथामा लैङ्गिक सीमान्तहरूको आवाज र प्रतिरोध चेतना ११२
४.३.१० 'छोरीको बाबु' कथामा लैङ्गिक सीमान्तहरूको आवाज र प्रतिरोध चेतना ११५
४.३.११ 'इतिहासले बिर्सेको घटना' कथामा लैङ्गिक सीमान्तहरूको आवाज र चेतना ११८
४.३.१२ 'बुबू' कथामा लैङ्गिक सीमान्तहरूको आवाज र प्रतिरोध चेतना १२०
४.४ निष्कर्ष १२३

पाँचौँ परिच्छेद
सारांश र निष्कर्ष

५.१ सारांश १२४
५.२ निष्कर्ष १२५

सन्दर्भ सामग्रीसूची